
**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ:
УКРАЇНА ТА КРАЇНИ ЦСЄ»**

УДК 930:327(477:437.31:456.31)''1245''27-789.32

DOI 10.35433/history.112013

Козак Соломія,
аспірантка відділу історії середніх віків,
Інститут українознавства імені
Івана Крип'якевича НАН України
rapko.sol@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0900-4852>

**ФРАНЦИСКАНСЬКА МІСІЯ ІОАНА ДЕ ПЛАНО
КАРПІНІ 1245 РОКУ: СУПУТНИКИ ПАПСЬКОГО ЛЕГАТА З
БОГЕМІЇ ТА ЇХНІЙ СТОСУНОК ДО РУСИ**

Анотація

Мета роботи – проаналізувати участь францисканських місіонерів із Богемії у посольстві Іоана де Плана Карпіні до монгольського хана у контексті русько-чеських стосунків середини XIII ст. **Методологія дослідження.** За основу методології покладено системний підхід до вивчення суспільно-політичних явищ, що ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності та історизму. Були використані порівняльно-історичний, критичний, проблемно-хронологічний, джерелознавчий та аналітичний методи. **Наукова новизна** статті полягає у тому, що в історіографії досі не зверталась увага на богемське походження двох учасників місії Карпіні, до того ж, цей факт не вписувався у ширше тло русько-чеських відносин того часу. Звернено увагу на роль Папи у врегулюванні міжнародної ситуації у Центрально-Східній Європі, та як це пов'язувалось із політикою чеських Пшемислідів і галицько-волинських Романовичів. **Висновки.** Відзначено, що чинник появи кочівників та їхньої загрози для Європи був вирішальним для чесько-руських контактів, які стали частиною східної політики Апостольської столиці. Оскільки і Пшемислиди, і Романовичі в умовах монгольської загрози активно комунікували у 40-х рр. XIII ст. з Папою, то неминучою стала й чесько-руська комунікація. З огляду на це, у статті звернено увагу на такі моменти. По-перше, проаналізовано тогочасний обсяг знань про Русь у Богемії. По-друге, підкреслено передумови, які сприяли чесько-руському зближенню з Римом, попри несприятливу політику німецького імператора. По-третє, саме у міжнародному ключі потрактовано русько-чеські

стосунки середини XIII ст. та їхній виразний вияв у формі галицько-чеського союзу у наступні десятиліття. Події війни за спадщину Бабенбергів у 1246–1278 рр. та чесько-руські взаємини у її контексті слід розглядати як продовження політичної лінії, ініційованої Папою та втіленої францисканцями.

Ключові слова: Романовичі, Пшемисліди, Іоан де Пано Карпіні, францисканці, монгольське завоювання, Апостольська столиця, галицько-чеський союз.

Постановка проблеми. Монгольська загроза на початку 40-х рр. XIII ст. зумовила активну східну політику Апостольської столиці. Не лише перед землями Русі, які безпосередньо зазнали лиха, постала нагальна проблема, як уникнути небезпеки, але й духовний очільник Європи узяв на себе місію не допустити чергового руйнівного походу монгольських завойовників. У 1241–1242 рр. кочівники пройшли через польські, чеські та угорські землі, досягнувши узбережжя Адріатичного моря, а на зворотному шляху спустошили Сербію й Болгарію (Russcardi de Sancto Germano notarii Chronica, 1866, р. 380). Вселенський собор, скликаний новобраним Папою Інокентієм IV (1243–1254) у Ліоні влітку 1245 р., мав за мету вирішити проблему монгольської загрози для Європи.

В руслі зазначеної у заголовку теми, для нас буде актуально звернутись до цих подій в контексті русько-чеських взаємин того часу. Аби більш повно розкрити цю проблему, у статті звернено увагу на такі питання. По-перше, потрібно охарактеризувати обставини місії, її маршрут та учасників. По-друге, слід відзначити релігійно-політичну комунікацію місії Карпіні із державною елітою Галицько-Волинської Русі. По-третє, виявити, на підставі яких джерел у Богемії знали про Русь та про монгольську загрозу. По-четверте, варто звернути увагу, що саме під егідою Риму відбувалась русько-чеська комунікація. По-п'яте, слід відзначити тяглість цієї комунікації у подальших стосунках держав Пшемислідів та Романовичів.

Мета дослідження – проаналізувати участь францисканських місіонерів із Богемії у посольстві Іоана де Пано Карпіні до монгольського хана у контексті русько-чеських стосунків середини XIII ст.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема участі братів-францисканців з Богемії у місії Пано Карпіні і їхнього зв'язку із

руськими теренами мало відображена в історіографії. Про богемських францисканців дізнаємось із власних творів учасників місії, написаних невдовзі після їхнього повернення. Ці тексти Платона Карпіні та Бенедикта Поляка і є основним джерелом, яке використовують історики-медієвісти в своїх дослідженнях. Вперше про учасників місії Карпіні та їх стосунок до Русі заговорили дослідники у першій половині ХХ ст.: Владислав Абрахам (Abraham, 1904), Юзеф Умінський (Umiński, 1922) та Антонін Флоровський (Флоровский, 1935). В. Абрахам та Ю. Умінський більше досліджували відносини Риму і двору Романовичів в контексті актуального тоді питання про монгольську загрозу та церковне об'єднання. А от у праці А. Флоровського (Флоровский, А. 1935) вже чимало уваги присвячено монгольській навалі на Русь та чеській обізнаності про ці новини з Русі. Також автор аналізує участь в місії третього «брата», Стефана Чеха, та звертає увагу на його богемське коріння, про що в історіографії не йшлося доти.

Доробок сучасних дослідників пов'язується із проблемами міжнародних контактів Русі, зокрема важливості у 40-х рр. ХІІІ ст. апостольського вектору політики Данила Романовича. Серед дослідників, які присвятили свої дослідження цій проблемі, слід назвати Єжи Стржельчика (Strzelczyk, 1993, 2008), Віталія Нагірного (Nagirnyj, 2011), Олександра Майорова (Майоров, 2015, 2016), Івана Паславського (Паславський, 2009, 2011), Леонтія Войтовича (Войтович, 2006).

Особливу увагу в своїх дослідженнях питанням перемовин Романовичів із представниками папства приділив Андрій Стасюк (Стасюк, 2014). Дослідник, вслід за Є. Стржейчиком, припускає, що у місії Карпіні серед чеських францисканців був не лише брат Чеслав (Стефан), але й анонім Ц. де Брідія. Питання участі в місії чеських послів та їхнього зв'язку із Руссю досі залишається відкритим та малодослідженим, тож потребує подальшого вивчення. Ця стаття покликана привернути увагу до окресленої проблеми.

Виклад основного матеріалу. На Ліонському соборі, що проходив від 28 червня до 17 липня 1245 р., було почуто доволі вичерпну інформацію про татар від «руського архієпископа Петра», білгородського єпископа, який через монгольську загрозу вимушено шукав притулку в еміграції, відтак опинився серед оточення Інокентія IV (Паславський, 2009, 2011). Незалежно від того, чи

представляв Петро інтереси якогось руського князя-протектора (щодо цього існують різні версії), проте варте уваги припущення, що Данило Романович таки міг бути дотичним до місії руського єпископа (Войтович, 2006, с. 408, 492, 533; Стасюк, 2014, с. 260–261).

Ліонський собор поживав місіонерський напрямок діяльності Апостольської столиці. Надіслати послання Папи до великого монгольського хана було доручено італійському францисканцю Іоану де Плато Карпіні (1182–1252), який з нагоди такої важливої місії, покладеної на нього, отримав широкі повноваження папського легата. Перед посольством було поставлено мету – встановити дипломатичні контакти між Апостольською столицею та Ордою, з'ясувати, чи не збираються монгольські хани до нових походів, а також спробувати повернути їх у християнську віру (*Bullarium franciscanum ...*, 1759, р. 360–361; *Bullarium Poloniae*, 1982, s. 82; Umiński, 1922, s. 74–89.).

Разом з Плато Карпіні в ординські землі як перекладач вирушив співбрат ордену францисканців Бенедикт Поляк (1200–1280), приєднавшись до делегації вже у Вроцлаві. Донедавна дослідники, окрім праці Карпіні «*Historia Mongalorum quos nos Tartaros appellamus*» (Іоанн де Плато Карпіні. Історія Монгаловь. Вільгельм де Рубрук. Путешествіє въ Восточныя страны, 1911), знали лише коротку розповідь брата Бенедикта про його враження від мандрівки – «*Relatio Fr. Benedicti Poloni*» (Benedykt Polak. *Z Europy do Azji przez Kazachstan*, 2008). Куди менш відомо, що у дипломатичній місії взяли участь францисканці, які були вихідцями з Богемії, з-поміж них один теж залишив свої записки про подорож. Йдеться про анонімну працю (Християнський мир и «Великая Монгольская империя». Материалы францисканской миссии 1245 года, 2002). Насправді ж, праця анонімного автора була скороченою версією звіту брата Бенедикта, який не дійшов до нас. Враховуючи, що саме Бенедикт як перекладач мав змогу найбільш достовірно описувати побачене, праця Ц. де Брідія теж є доволі цінною для дослідження.

Крім того, шлях місіонерів, розпочатий у м. Ліон (Франція), пролягав через Богемію, Сілезію, краківське князівство та землі Русі. У цьому контексті цікаво звернути увагу на русько-чеські відносини на тлі місії, а також виявити той обсяг інформації про Русь, з яким

учасники місії повернулись в Богемію. Постає питання, що стало відомо про Русь у Богемії внаслідок місії Карпіні і чи сприяло це налагодженню контактів між Романовичами та Пшемислідами? Оскільки події 40-х рр. XIII ст. лежать в основі подальших русько-чеських взаємин в ході війни за австрійську спадщину Бабенбергів (1246–1278), тож важливо дослідити передумови і той дипломатичний ґрунт, які склались для цього.

Спершу звернемо увагу на те, як розпочалась місія Карпіні, а далі – детальніше зупинимось на її учасниках чеського походження та огляду земель, якими пролягала їх мандрівка. Відразу слід відзначити, що на участь у місії певної кількості братів вказував сам її керівник, коли описував, як при ставці хана Бату татари затримали кількох учасників (Іоаннь де Плано Карпини., 1911, с. 50). І, принаймні, двоє з тих, хто вирушив з Карпіні, були чеського походження. Перший з них – це, ймовірно, мінорит Чеслав/Стефан Чех (Ceslao Voemo), а другий – анонімний мінорит, знаний як Ц. де Брідія (C. de Bridia). На думку Маріана Плезія та Єжи Стжельчика, обидва брати і були тими згаданими ченцями-заручниками хана Бату (Benedykt Polak. *Z Europy do Azji przez Kazachstan*, s. 32–33).

Делегація вирушила на Великдень 16 квітня 1245 р. (Benedykt Polak. *Z Europy do Azji przez Kazachstan*, s. 73). Її шлях, що розпочався у м. Ліон, пролягав на схід. Приблизно в середині – другій половині травня вона прибула до двору чеського короля Вацлава I (1205–1253) і за його порадою та сприяння визначила подальший маршрут через Польщу та Русь (Іоаннь де Плано Карпини. *Історія Монгаловъ. Вильгельмъ де Рубрукъ. Путешествіе въ Восточныя страны*, с. 44). Тож невдовзі місіонери вирушили до Польщі, де до них у Вроцлаві приєднався як перекладач місцевий францисканець, згадуваний вже Бенедикт Поляк. У польських землях Іоана де Плано Карпіні тепло прийняли краківський князь Болеслав Сором'язливий (1226–1279) та мазовецький правитель Конрад I (1187–1247).

Дослідник Андрій Стасюк, пояснюючи причини тривалого перебування францисканців у Богемії та Польщі (з весни до кінця осені), наводить таке пояснення. Перешкодою для подальшої мандрівки могла стати нестабільна ситуація у південно-західних землях Русі. Тут від липня 1245 р. активізувалося протистояння між руськими князями Данилом Романовичем та зятем угорського

короля Бели IV (1206–1270) Ростиславом Михайловичем (1219–1264) у боротьбі за Галич. Конфлікт вирішився 17 серпня 1245 р. у битві поблизу Ярослава, де Романовичі завдали поразки Ростиславу Михайловичу (Стасюк, 2014, с. 263–264; Ипатьевская летопись, стб. 800–805). Тож тільки після прояснення ситуації францисканці могли рухатись далі на схід.

Перебуваючи під час вимушеної паузи у Празі, Вроцлаві чи Кракові, Карпіні міг надсилати Папі свідчення про політичну ситуацію у Центрально-Східній Європі. У відповідь він міг отримати якісь інструкції щодо Русі (Abraham, 1904, s. 123), хоча, на думку В. Нагірного (Nagirnyj, 2011, s. 250–251) та А. Стасюка (Стасюк, 2014, с. 264), конкретних завдань від Папи до Романовичів папський легат не мав. Проте, вірогідно, напружена ситуація в руських землях слугувала виданню 18 серпня охоронної були для францисканців, адресованої усім архієпископам та єпископам Угорщини, Чехії, Польщі, Русі та Пруссії (Стасюк, 2014, с. 264).

Восени 1245 р. папська делегація змогла продовжити свою мандрівку, і через Ленчицю відбула на схід. Для нас важливим епізодом чесько-руських стосунків на цьому етапі є зустріч францисканських місіонерів з волинським князем Васильком Романовичем (1203–1269), яка відбулась при дворі Конрада Мазовецького наприкінці листопада – на початку грудня 1245 р. Це був знаковий момент з двох причин. По-перше, брати-францисканці, завдяки сприянню краківського єпископа Яна Прандоти (1242–1266), одержали покровительство волинського князя Василька Романовича, з яким вони і прибули до руських володінь, ймовірно, у Володимир (Стасюк, 2014, с. 264).

По-друге, вже на Волині, саме Василько був тим, хто мав змогу чути виголошену легатом знамениту буллу Інокентія IV, яка закликала всіх ієрархів Сходу до церковного об'єднання навколо Римського престолу (*redire ad Ecclesiae unitatem sanctae matris*) (Relation des Mongolos..., 1838, p. 343–344). Цей заклик неформально стосувався і волинського князя та вищого духовенства, проте Василько уникнув відповіді, позаяк приймати такі рішення без згоди Данила Романовича, який тоді перебував в Орді, не міг. Обговорення відклали на пізніше.

Від двору Василька Романовича францисканці вирушили до Києва, а звідти – до монгольських володінь (Іоаннь де Плано

Карпини. 1911, с. 45–46). На жаль, про чеських учасників делегації ми нічого конкретного від цього моменту не знаємо. Ще А. Флоровський висловив припущення, що Стефан Чех не супроводжував Карпіні в Азію, а залишився у Каневі очікувати на його повернення (Флоровский, 1935, с. 209). Це припущення у його праці ґрунтується на свідченнях Карпіні про те, що Стефан захворів після того, як вони покинули Київ, і його довелось залишити в руських землях (Historia Mongalorum..., 1913, р. 210). Якщо це так, то ми не маємо про нього більше жодної звістки, можемо хіба припускати, що повертаючись з Монголії, францисканці забрали свого співбрата з Канева.

На зворотному шляху влітку 1247 р. місіонери повертались через володіння Романовичів, проте цього разу мали змогу зустрітись вже і з Данилом Романовичем (Pichler, 1865, s. 29–30). Це був важливий момент, оскільки галицький та волинський князі відповіли, що «вони повинні бажати, щоб Папа був отцем і зверхником, а Свята Римська Церква – володаркою і вчителькою» («dicentes quod Dominum Papam velent habere in dominum et in patrem, et sanctam Romanam Ecclesiam in dominam et magistram») (Relation des Mongolos..., 1838, р. 373; Паславський, 2009, с. 55). Францисканці також узяли із собою лист для Папи, який підтверджував усну заяву.

Доцільно уточнити, чому саме францисканці слов'янського походження супроводжували Карпіні у його мандрівці до Монголії. Уся справа у вибраному маршруті, адже чималий відрізок дороги пролягав через слов'янські землі: Чехію, Польщу та Русь. Обрати саме такий шлях керівнику місії ще на її початку порадив чеський король Вацлав I. Ця порада впливала з того, що король Богемії був пов'язаний династичними зв'язками із польським правителем, оскільки сестра Вацлава I, Анна Легніцька (1204–1265), була видана заміж за Генріха II Побожного (†1241) із роду Сілезьких П'ястів, князя краківського та герцога сілезького. Ця обставина давала би змогу більш безпечно перетинати згадані кордони. Саме тому чеські брати від початку місії були потрібні Карпіні, щоб використати цю опосередковану допомогу Вацлава I.

Наскільки чеська обізнаність про монгольську загрозу та долю Русі ґрунтувалась на власних джерелах? Саме знаючи про те, що серед місіонерів, які здійснили мандрівку до Монголії та назад, були

брати з Богемії, і що їхній шлях пролягав через руські землі, можна з обережністю припустити існування певних знань про Русь, які вони могли привезти й на батьківщину. Однак в тому, наскільки ці знання були тоді актуальними для суспільства, не доводиться сумніватись. Адже монголо-татарська загроза і нашествя, яке тільки-от відбулось, були надто живою та актуальною темою для жителів Чехії та Моравії у середині XIII ст. Крім того, чималу важливість цієї теми підкреслювала Церква. Згадати, хоча би, що у 1243 р. папа Інокентій IV закликав чеського короля активно діяти проти татар (*Les registres d'Innocent IV*, р. 23, 30).

Та не до кінця відомо, у якому обсязі інформація про мандрівку в Монголію дісталась до чеських теренів. У кожному разі, Карпіні свою працю адресував і Богемії та її жителям теж (Іоаннь де Плано Карпіні, 1911, с. 62). Не маємо достатньо даних, щоб стверджувати, що Стефан Чех чи інший анонімний місіонер, повернувшись із мандрівки, проводили якусь просвітницьку роботу та інформували чеське суспільство про руські землі та монгольську небезпеку.

Проте, для прикладу, інші земляки Стефана і Ц. де Брідія у той же час, безсумнівно, доклались до того, щоб у Чехії більше знали про монгольську загрозу і Русь. Невдовзі після того, як місія Карпіні покинула Ліон, папа Інокентій IV відправляє до Данила Романовича брата-домініканця Олексія з анонімним помічником-співбратом (*ordinis praedicatorum*), які саме напередодні повернулись із Богемії (Флоровський, 1935, с. 210). Навіть якщо вони не були чехами за походженням, проте мали з чеським середовищем міцні контакти. Згодом, як припускає дослідник, вони давали змогу знайомити чеське населення з культурно-політичною ситуацією на Русі (Флоровський, 1935, с. 210).

Попри те, що Богемія була територіально не надто віддаленою від Русі, що не могло не призвести до інформування щодо монгольської загрози, можемо припустити, що її правителі, ймовірніше за все, недооцінювали справжню могутність завойовників та їхню рішучість просуватись далі на Захід. Особливо виразну політику недовіри до реальності небезпеки провадив німецький імператор Фрідріх II Штауфен, що суттєво впливало на Центральну Європу та нерішучість її дій перед східною загрозою. Будучи у перманентній конфронтації із папою Григорієм IX (1227–

1241), попередником Інокентія IV, Фрідріх II перешкодив проведенню церковного собору у 1241 р., на якому мали обговорювати монгольську загрозу. Також він усіляко уникав наданню військової допомоги Угорщині, яка саме зазнала нападу (Майоров, 2016, с. 118). Більше того, він відмовився від участі в підготовці хрестового походу проти іновірців, а замість того спрямував свої війська на Рим. Як припускає О. Майоров, імператор Фрідріх та військові очільники Західного походу монголів були пов'язані таємними дипломатичними зобов'язаннями (Майоров, 2015).

В цих умовах Папі доводилось активно працювати над створенням антиштауфенської коаліції європейських правителів. Варто відзначити, що до цього завдання чимало доклався спеціальний посланець папи Григорія IX, архідиякон Альберт фон Бехайм (бл. 1180–1260), за однією з версій – уродженець Богемії, проте це мало ймовірно.

Оцінюючи значення участі францисканців із чеським корінням у делегації Карпіні на Схід, та їхню роль у чесько-руських стосунках, слід відзначити наступне. Перш за все, така нагода взяти участь у переговорному процесі між Папою та галицько-волинськими князями виникла саме з огляду на політико-релігійну ситуацію тогочасної Центрально-Східної Європи. Чинник появи кочівників та їхньої загрози для Європи був вирішальним для чесько-руських контактів, які стали частиною східної політики Апостольської столиці. Остання, водночас, мала за мету скласти реальне уявлення про монгольську експансію та її вплив на Русь, а також консолідувати зусилля, щоб нарешті подолати перед лицем зовнішньої загрози церковну Схизму 1054 р.

Саме завдяки посередництву чеських місіонерів під крилом Іоанна де Плано Карпіні було налагоджено контакти між Апостольською столицею з одного боку, та галицько-волинськими Романовичами і Руською Церквою з іншого, що мало своє продовження у 50-х рр. XIII ст. Йдеться про тривале листування між Романовичами та Апостольською столицею у 40-х рр., а згодом успішний апогей цих переговорів – коронацію Данила Романовича, яка відбулась у наприкінці 1253 чи на початку 1254 рр. (Ипатьевская летопись, стб. 826–827) Навіть згадку про прийняття Данилом корони від Папи галицько-волинський літописець розміщує у

безпосередньому зв'язку із нещодавнім походом князя у Чеську землю, що вкотре може підштовхувати нас до розуміння саме такого контексту подій (Ипатьевская летопись, стб. 820–826).

Чесько-руські зв'язки в контексті війни за спадщину австрійських Бабенбергів мали би ґрунтувались для чеської сторони на нещодавно одержаних відомостях про монгольський напад на Русь, а мандрівка чеських місіонерів могла сприяти налагодженню контактів, що яскраво виявили себе у другій половині XIII ст., саме як галицько-чеський союз (Dąbrowski, 2001). У руслі налагодження стосунків із Римом, як спроба привернення уваги до монгольської загрози, можна трактувати Опавський похід Данила Романовича влітку 1253 р. та його військові дії на території Чехії, Моравії та Сілезії проти лицарів богемського короля Пшемисла-Оттокара II (1253–1278) (Козак, 2019, 2021).

Водночас, Данило швидко перейшов від конфронтації із чеським правителем – до союзу, оскільки на боці останнього непохитно був Папа, а беззмістовна війна на два фронти не була в інтересах руського володаря. Побоюючись, що конфліктом скористаються монголи, Інокентій IV спрямовував максимум зусиль, щоб сторони пішли на примирення, саме тому Данило легко згодився на відступ, трактуючи при цьому свій похід у Чехію як переможний (Ипатьевская летопись, стб. 825).

Висновки. Назагал слід підкреслити, що у 40-х рр. XIII ст. і чеські Пшемислиди, і галицько-волинські Романовичі були у тісних стосунках із Апостольською столицею, а чинник монгольської загрози посприяв тому, що вони опинились у спільному політичному полі. Не слід перебільшувати факт чесько-руського зближення, оскільки воно було доволі умовним, до того ж, вписаним у міжнародну ситуацію. Було відзначено, що династичні зв'язки чеського короля Вацлава I із вроцлавським герцогом з династії П'ястів Генріхом II, визначили маршрут польськими та руськими землями, і зумовили здебільшого слов'янський склад учасників місії. Ймовірно, що серед францисканців, які супроводжували П'ясто Карпіні, було двоє братів із Богемії – Стефан (Чеслав) Чех та анонімний францисканець. Було здійснено припущення про незначну обізнаність у Богемії про Русь, проте роль чеських місіонерів, шлях яких пролягав руськими теренами, міг вплинути на поглиблення цих знань та подальше налагодження контактів. Відтак

опосередковані чесько-руські стосунки, не без внеску францисканських місіонерів, виявили себе впродовж наступних десятиліть. Події війни за спадщину Бабенбергів та чесько-руські взаємини у її контексті слід розглядати як продовження політичної лінії, ініційованої Папою та втіленої францисканцями.

Подяка. Висловлюю вдячність членам редакційної колегії журналу та рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Авторка не отримувала фінансової підтримки для проведення дослідження й публікації цієї статті.

Джерела та література

Войтович, Л. (2006). Княжа доба на Русі: портрети еліти. Біла Церква: О. Пшонківський, 782 с.

Іоаннъ де Плано Карпини. Исторія Монгаловъ. Вильгельмъ де Рубрукъ. Путешествіе въ Восточныя страны. Введеніе, переводъ и примѣчанія А. І. Малеева. Санкт-Петербургъ: Тип. А. С. Суворина, 1911, 232 с.

Козак, С. (2019). Як обернути програній похід на перемогу? Чеська політика Данила Романовича крізь призму ординської загрози та взаємозв'язків з Римом. Записки Львівського медієвістичного клубу. 4. 11–24.

Козак, С. (2021). Лицарське непорозуміння: до трактування епізоду з подарованим мечем під час Опавської кампанії Данила Романовича у 1253 році. Проблеми історії війн і військового мистецтва. Вип. 3. 79–88.

Майоров, А. (2015). Завершающий этап западного похода монголов: военная сила и тайная дипломатия. Золотоордынское обозрение. 1. 68–95.

Майоров, А. (2016). “Завоевательный поход в Центральную Европу: военная сила и тайная дипломатия”, в Миргалеев И. М., Хаутала Р. (Ред.), Золотая Орда в мировой истории. Коллективная монография. Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ. 113–137.

Паславський, І. (2009). Український епізод Першого Ліонського собору (1245 р.). Дослідження з історії європейської політики Романовичів. Львів: Українські технології, 123 с.

Паславський, І. (2011). Інформація про татар руського архієпископа Петра, учасника I Ліонського собору (1245). Княжа доба: історія і культура, 4, С. 216–231.

Полное собрание русских летописей. Т. 2. Ипатьевская летопись. СПб, 1908. 938 стлб, 87 с.

Стасюк, А. (2014). Участь Ордену францисканців у переговорах Романовичів з папством у 40-х роках XIII століття. Княжа доба: історія і

культура, 8, 257–270.

Флоровский, А. (1935). Чехи и восточные славяне. Очерки по истории чешско-русских отношений (X–XVIII вв.). В 2-х томах. Прага: Slovansky ustav, 1935. Т. 1. 527 с.

Христианский мир и «Великая Монгольская империя». Материалы францисканской миссии 1245 года. Критический текст, перевод с латыни «Истории Тартар» брата Ц. де Бридиа Аксенова С. В. и Юрченко А. Г. Санкт-Петербург: Евразия, 2002. 477 с.

Abraham, W. (1904). Powstanie organizacji Kościoła Łacińskiego na Rusi. Т. 1. Lwów: Nakł. Tow. dla Popierania Nauki Polskiej. 418 s.

Benedykt Polak. Z Europy do Azji przez Kazachstan (1245–1247). Wyd. J. Strzelczyk. Warszawa: 2008. 100 s.

Bullarium franciscanum romanorum pontifi cum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco. Ed. Fr. Joannis Baptiste Constantii and Fr. Joannis Hyacinthi Sbaraleae. Romae: 1759. Т. 1. pp. 360–361.

Bullarium Poloniae. Ed. Sułkowska-Kuraś I., Kuraś St. Romae, 1982. Т. 1. S. 82.

Dąbrowski, D. (2001). Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi w latach 1264-1299/1300 r. Галичина та Волинь у добу середньовіччя. Історичні та культурологічні студії. Т.3. Львів. 42–69.

Historia Mongalorum: Viaggio Di F. Giovanni Da Pian del Carpine Al Tartari Nel, 1245–1247. Ed. Pulle G. Firenze: Tipografia G. Carnesecchi, 1913. 336 p.

Les registres d'Innocent IV (1243–1254). I. Ed. Berger E. Paris, 1884.

Nagirnyj, W. (2011). Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198(1199)–1264. Kraków: Polska Akademia Umiejętności. 362 s.

Pichler, A. (1865). Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident. München: M. Rieger. Bd. 2. 826 s.

Relation des Mongolos ou Tartares par le frère Jean du Plan de Carpin de l'ordre des frères mineurs, légat du Saint-Sige Apostolique, nonce en Tartarie pendant les années 1245, 1246, 1247. Ed. par D'Arvezac M. Paris, 1838, 341–377.

Ryccardi de Sancto Germano notarii Chronica. 1189–1243. 1866. Ed. Pertz G.H. Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. XIX. Hannoverae, 1866. pp. 321–384.

Strzelczyk, J. (1993). Stolica apostolska wobec problemu mongolskiego do połowy XIII wieku [w:] Spotkanie dwóch światów. Stolica Apostolska a świat mongolski w połowie XIII wieku, Poznań.

Strzelczyk, J. (2008). Od Lyonu do Mongolii. Poselstwa papieskie do Wielkiego Chana i relacje wysłanników [w:] Benedykt Polak, Z Europy do Azji przez Kazachstan (1245–1247). Warszawa.

Umiński, J. (1922). Niebezpieczeństwo tatarskie w połowie XIII wieku a papież Innocenty IV. Lwów: Towarzystwo Biblioteka Religijna. 152 s.

References

Voitovych, L. (2006). Kniazha doba na Rusi: portrety elity. Bila Tserkva: O. Pshonkivskiy, 782 s. [in Ukrainian].

Ioann de Plano Karpini. Istoriya Mongalov. Vilgelm de Rubruk. Puteshestvie v Vostochnyya strany. Vvedenie, perevod i primĕchaniya A. I. Maleina. Sankt-Peterburg: Tip. A. S. Suvorina, 1911, 232 s. [in Russian].

Kozak, S. (2019). Yak obernuty prohranyi pokhid na peremohu? Cheska polityka Danyla Romanovycha kriz pryzmu ordynskoi zahrozy ta vzaiemozv'iazkiv z Rymom. Zapysky Lvivskoho mediievistychnoho klubu. 4. 11–24. [in Ukrainian].

Kozak, S. (2021). Lytsarske neporozuminnia: do traktuvannia epizodu z podarovanyim mechem pid chas Opavskoi kampanii Danyla Romanovycha u 1253 rotsi. Problemy istorii viin i viiskovoho mystetstva. Vyp. 3. 79–88. [in Ukrainian].

Mayorov, A. (2015). Zavershayushchiy etap zapadnogo pokhoda mongolov: voennaya sila i taynaya diplomatiya. Zolotoordynskoe obozrenie. 1. 68–95. [in Russian].

Mayorov, A. (2016). “Zavoevatelnyy pokhod v Tsentralnuyu Yevropu: voennaya sila i taynaya diplomatiya”, v Mirgaleev I. M., Khautala R. (Red.), Zolotaya Orda v mirovoy istorii. Kollektivnaya monografiya. Kazan: Institut istorii im. Sh. Mardzhani AN RT. 113–137. [in Russian].

Paslavskiy, I. (2009). Ukrainskyi epizod Pershoho Lionskoho soboru (1245 r.). Doslidzhennia z istorii yevropeiskoi polityky Romanovychiv. Lviv: Ukrainski tekhnolohii, 123 s. [in Ukrainian].

Paslavskiy, I. (2011). Informatsiia pro tatar ruskoho arkhyiepyskopa Petra, uchasnyka I Lionskoho soboru (1245). Kniazha doba: istoriia i kultura, 4, S. 216–231. [in Ukrainian].

Polnoe sobranie russkikh letopisey. T. 2. Ipatevskaya letopis. SPb, 1908. 938 stlb, 87 s. [in Russian].

Stasiuk, A. (2014). Uchast Ordenu frantsyskantsiv u perehovorakh Romanovychiv z papstvom u 40-kh rokakh KhIII stolittia. Kniazha doba: istoriia i kultura, 8, 257–270. [in Ukrainian].

Florovskiy, A. (1935). Chekhi i vostochnye slavyane. Ocherki po istorii cheshsko-russkikh otnosheniy (Kh–KhVIII vv.). V 2-kh tomakh. Praga: Slovansky ustav, 1935. T. 1. 527 s. [in Russian].

Khristianskiy mir i «Velikaya Mongolskaya imperiya». Materialy frantsiskanskoy missii 1245 goda. Kriticheskiy tekst, perevod s latyni «Istorii

Tartar» brata Ts. de Bridia Aksenova C. B. i Yurchenko A. G. Sankt-Peterburg: Yevraziya, 2002. 477 c. [in Russian].

Abraham, W. (1904). Powstanie organizacji Kościoła Łacińskiego na Rusi. T. 1. Lwów: Nakł. Tow. dla Popierania Nauki Polskiej. 418 s. [in Polish].

Benedykt Polak. Z Europy do Azji przez Kazachstan (1245–1247). Wyd. J. Strzelczyk. Warszawa: 2008. 100 s. [in Polish].

Bullarium franciscanum romanorum pontifi cum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco. Ed. Fr. Joannis Baptiste Constantii and Fr. Joannis Hyacinthi Sbaraleae. Romae: 1759. T. 1. pp. 360–361. [in Latin].

Bullarium Poloniae. Ed. Sułkowska-Kuraś I., Kuraś St. Romae, 1982. T. 1. S. 82. [in Latin].

Dąbrowski, D. (2001). Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi w latach 1264–1299/1300 r. Halychyna ta Volyn u dobu serednovichchia. Istorychni ta kulturolohichni studii. T.3. Lviv. 42–69. [in Polish].

Historia Mongalorum: Viaggio Di F. Giovanni Da Pian del Carpine Al Tartari Nel, 1245-1247. Ed. Pulle G. Firenze: Tipografia G. Carnesecchi, 1913. 336 p. [in Italian].

Les registres d'Innocent IV (1243–1254). I. Ed. Berger E. Paris, 1884. [in French].

Nagirnyj, W. (2011). Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198(1199)–1264. Kraków: Polska Akademia Umiejętności. 362 s. [in Polish].

Pichler, A. (1865). Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident. München: M. Rieger. Bd. 2. 826 s. [in German].

Relation des Mongolos ou Tartares par le frère Jean du Plan de Carpin de l'order des frères mineurs, légat du Saint-Sige Apostolique, nonce en Tartarie pendant les années 1245, 1246, 1247. Ed. par D'avezac M. Paris, 1838, 341–377. [in French].

Ryccardi de Sancto Germano notarii Chronica. 1189–1243. (1866). Ed. Pertz G.H. Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. XIX. Hannoverae. pp. 321–384. [in Latin].

Strzelczyk, J. (1993). Stolica apostolska wobec problemu mongolskiego do połowy XIII wieku [w:] Spotkanie dwóch światów. Stolica Apostolska a świat mongolski w połowie XIII wieku. Poznań. [in Polish].

Strzelczyk, J. (2008). Od Lyonu do Mongolii. Poselstwa papieskie do Wielkiego Chana i relacje wysłanników [w:] Benedykt Polak, Z Europy do Azji przez Kazachstan (1245–1247). Warszawa. [in Polish].

Umiński, J. (1922). Niebezpieczeństwo tatarskie w połowie XIII wieku a papież Innocenty IV. Lwów: Towarzystwo Biblioteka Religijna. 152 s. [in Polish].

Kozak Solomiya. THE FRANCISCAN MISSION OF GIOVANNI DA PIAN DEL CARPINE 1245: THE COMPANIONS OF THE PAPAL LEGATE IN BOHEMIA AND THEIR RELATIONSHIP TO RUS'

Abstract

*The article aims to analyze the participation of Franciscan missionaries from Bohemia in the embassy of Giovanni da Pian del Carpine to the Mongol khan in the context of Rus'-Czech relations in the middle of the XIIIth century. **Research methodology.** The research methodology is based on a systematic approach to the study of socio-political, military, and socio-economic phenomena in their development and relationships, based on the principles of scientificity, objectivity, systematicity, and historicism. In the study, general scientific and special historical methods were used, namely: comparative-historical, critical, problem-chronological, source-based, and analytical methods. **The scientific novelty of the article** is that historiography has not yet paid attention to the bohemian origins of the two members of the Carpine mission. In addition, this fact did not fit into the broader background of Rus'-Czech relations at the time. The role of the Pope in resolving the international situation in Central and Eastern Europe is highlighted, as well as how this relates to the policies of the Czech Przemyslids and the Galician-Volynian Romanovychi. **Conclusions.** It was noted that the factor of the emergence of nomads and their threat to Europe was crucial for the Czech-Rus' contacts, which became part of the eastern policy of the Apostolic Capital. Since, in the conditions of the Mongol threat, both the Przemyslids and the Romanovychi actively communicated with the Pope, the Czech-Rus' communication became inevitable. With this in mind, the article draws attention to the following points. First, the amount of knowledge about Rus' in Bohemia at that time was analyzed. Secondly, the preconditions that contributed to the Czech-Rus' rapprochement with Rome, despite the unfavorable policy of the German emperor, were highlighted. Third, the Rus'-Czech relations of the middle of the XIIIth century and their manifestation in the form of the Galician-Czech union in the following decades were interpreted in the international context. The events of the war for the inheritance of the Babenbergs in 1246–1278 and the Czech-Rus' relations in their context should be considered as a continuation of the political line initiated by the Pope and executed by the Franciscans.*

Keywords: Romanovychi, Przemyslids, Giovanni da Pian del Carpine, Franciscans, Mongol conquest, Apostolic Capital, Galician-Czech Union.

**Kozak Solomiya. MISJA FRANCISZKAŃSKA GIOVANNI DA PIAN DEL
CARPINIEGO W 1245 ROKU. TOWARZYSZE LEGATA PAPIESKEGO Z
BOHEMII I ICH POWIĄZANIA Z REGNUM RUSIAE**

Strzeszczenie

Celem pracy jest analiza udziału misjonarzy franciszkańskich z Czech w poselstwie Giovanni da Pian del Carpine u chana mongolskiego w kontekście stosunków rus'ko-czeskich w połowie XIII wieku. **Metodologia** opiera się na systematycznym podejściu do badania zjawisk społeczno-politycznych, opartym na zasadach nauki, obiektywizmu i historyzmu. Posłużono się studiami porównawczo-historycznymi, krytycznymi, problemowo-chronologicznymi, źródłowymi oraz metodami analitycznymi. **Originalność naukowa** artykułu jest to, że historiografia nie zwróciła jeszcze uwagi na artystyczne pochodzenie dwóch członków misji Carpine, ponadto fakt ten nie pasował do szerszego tła stosunków rus'ko-czeskich w tamtym czasie. Zwrócono uwagę na rolę Papieża w rozwiązywaniu sytuacji międzynarodowej w Europie Środkowo-Wschodniej i jak było to związane z polityką czeskich Przemysłidów i galicyjsko-wołyńskich Romanowiczów. **Wnioski.** Zwrócono uwagę, że czynnik pojawienia się koczowniców i ich zagrożenia dla Europy był kluczowy dla kontaktów czesko-rus'kich, które stały się częścią polityki wschodniej Stolicy Apostolskiej. Ponieważ zarówno Przemysłidzi, jak i Romanowicze aktywnie komunikowali się w zagrożeniu mongolskim w latach 40-ch XIII wieku, z Papieżem komunikacja czesko-rus'ka stała się nieunikniona. Mając to na uwadze, artykuł zwraca uwagę na następujące punkty. Najpierw przeanalizowano ówczesny poziom wiedzy o Rusi w Czechach. Po drugie, podkreślono warunki, które przyczyniły się do zbliżenia czesko-rus'kiego z Rzymem, mimo nieprzychylniej polityki cesarza niemieckiego. Po trzecie, to w kontekście międzynarodowym interpretowano stosunki rus'ko-czeskie poł. XIII wieku i ich wyrazista manifestacja w postaci unii galicyjsko-czeskiej w kolejnych dekadach. Wydarzenia wojny o dziedzictwo Babenbergów w latach 1246–1278 i w ich kontekście stosunki czesko-rus'kie należy postrzegać jako kontynuację linii politycznej zapoczątkowanej przez papieża i urzeczywistnionej przez franciszkanów.

Słowa kluczowe: Romanowicze, Przemysłidzi, Giovanni da Pian del Carpine, franciszkanie, podbój mongolski, stolica apostolska, unia galicyjsko-czeska.

Статтю надіслано до редколегії 15.08.2021 р.
Статтю рекомендовано до друку 25.10.2021 р.